

С.Ю. Назаренко, викладач, НУЦЗУ,
Г.О. Чернобай, к.т.н., доцент, НУЦЗУ,
О.М. Ларін, д.т.н., професор, НУЦЗУ,
С.А. Виноградов, к.т.н., доцент, НУЦЗУ

ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНЕ ВИЗНАЧЕННЯ КУТА ЗАКРУЧУВАННЯ НАПІРНОГО ПОЖЕЖНОГО РУКАВА, ЩО МАЄ ДЕФЕКТ

Розглядається методика і результати експериментальних досліджень залежності кута закручування від тиску та довжини дефекту в напірному пожежному рукаві.

Ключеві слова: рукав, напірний пожежний рукав, робочий тиск, випробування, кут закручування, дефект.

Постановка проблеми. При аналізі подій виходу з ладу пожежно-технічного обладнання в західному регіоні України встановлено, що 60% відмов від загального числа відмов (за місяць 20% виїздів з відмовами пожежно-технічного обладнання) припадає на напірні пожежні рукави.

Напірні пожежні рукава (НПР), разом з іншим пожежним устаткуванням, є одним із основних видів пожежного оснащення і від їх справного стану багато в чому залежить успішне гасіння пожеж.

Значна вартість пожежних рукавів визначає відповідні амортизаційні витрати по експлуатації рукавного господарства, які в більшості випадків перевищують витрати на інші види пожежного устаткування.

Таким чином заходи, що спрямовані на визначення залишкового ресурсу пожежних рукавів, можливості їх ремонту, надійності і безпечності подальшої експлуатації, в значній мірі сприяють підвищенню готовності пожежних частин до дій за призначенням, а також економічній ефективності їх функціонування.

Проблемою на сьогоднішній день є те, що способи випробування НПР, що застосовуються в підрозділах ОРС ЦЗ, не дозволяють діагностувати технічний стан рукава на ранній стадії його пошкодження (до розриву). Тому актуальним є розробка та удосконалення способів випробування, що дозволяють визначити наявність прихованого дефекту до настання граничного стану (розриву), виявлення якого під час гасіння пожежі може призвести до значного збільшення часу її ліквідації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Конструкція пожежних рукавів, їх типорозміри і характеристики, галузі застосування, умови експлуатації та методи випробувань наведені у відповідних нормативних документах [1].

Аналіз літературних джерел, присвячених методам розрахунків напірних пожежних рукавів показав, що вони здебільшого зводяться до розрахунку втрат тиску в мережі [2-5].

Результати теоретичних і експериментальних досліджень міцності силових елементів напірних пожежних рукавів, а саме армуючого каркасу, який повністю сприймає зусилля, обумовлені наявністю гідравлічної дії внутрішнього тиску рідини усередині рукава, наведені в роботах [6-9]. У роботах [10-12] авторами визначено пружні властивості напірних пожежних рукавів діаметром 51 мм.

Існуючий на сьогодні підхід до випробувань НПР зводиться до випробування їх під тиском до настання граничного стану – розриву [1]. У роботі [13] авторами запропоновано новий спосіб випробування НПР, який полягає у тому, що зразок рукава довжиною $L \geq 0,8$ м заповнюють водою, один край рукава жорстко закріплюють, а другий обертають відносно повздовжньої осі на кут φ з силою F , після чого розрахунковим методом визначають модуль пружності НПР та по відхиленню його значення від еталонного судять про стан рукава та наявність дефектів. У статті [14] було визначено вплив декількох циклів закручування на пружні властивості напірного пожежного рукава типу «Т» діаметром 51 мм. Однак на сьогодні не проведено досліджень, спрямованих на визначення впливу дефекту в рукаві на його пружні властивості, що може лягти в основу нової методики випробування напірних пожежних рукавів.

Постановка завдання та його вирішення. Метою роботи є експериментальне визначення впливу розміру дефекту (розрізу) L_0 та тиску P в пожежному напірному рукаві на кут його закручування φ у відповідності до запропонованого способу [13].

Експериментальні дослідження проводились зі зразком пожежного напірного рукава діаметром 51 мм та довжиною 1 м. Дефект наносився штучно у вигляді повздовжнього розрізу (по основі) верхнього армуючого каркасу товщиною $0,1 \div 0,5$ мм.

На рис. 1 наведено схему експериментальної установки для визначення кута закручування НПР, на якій проводились дослідження. До рами установки 1 приєднані два циліндричні затискачі 6 з гумовими накладками, які утримують правий та лівий краї досліджуваної частини напірного пожежного рукава 3 від прокручування. Головний активний корпус 2, що знаходиться в центральній частині установки, призначений для навантаження і, відповідно, повороту середини досліджуваної частини напірного пожежного рукава фіксованим крутним моментом за допомогою затискача 12 з гумовими накладками, який закріплено на головному активному корпусі та затискає рухому центральну частину НПР за допомогою фіксаторів 9. Навантаження крутним моментом відбувається за допомогою вантажу 5, троса 4 та напрямної 8. Кут закручування фіксується стрілкою-показчиком 11 на відповідній шкалі вимірювача деформації 10. До рами установки 1 прикріплено одну опору кочення 7 для тросу, яка виконана у виді ролика, вісь якого перпендикулярна напрямку тросу. Підшипники попереджують прогин досліджуваної центральної частини НПР.

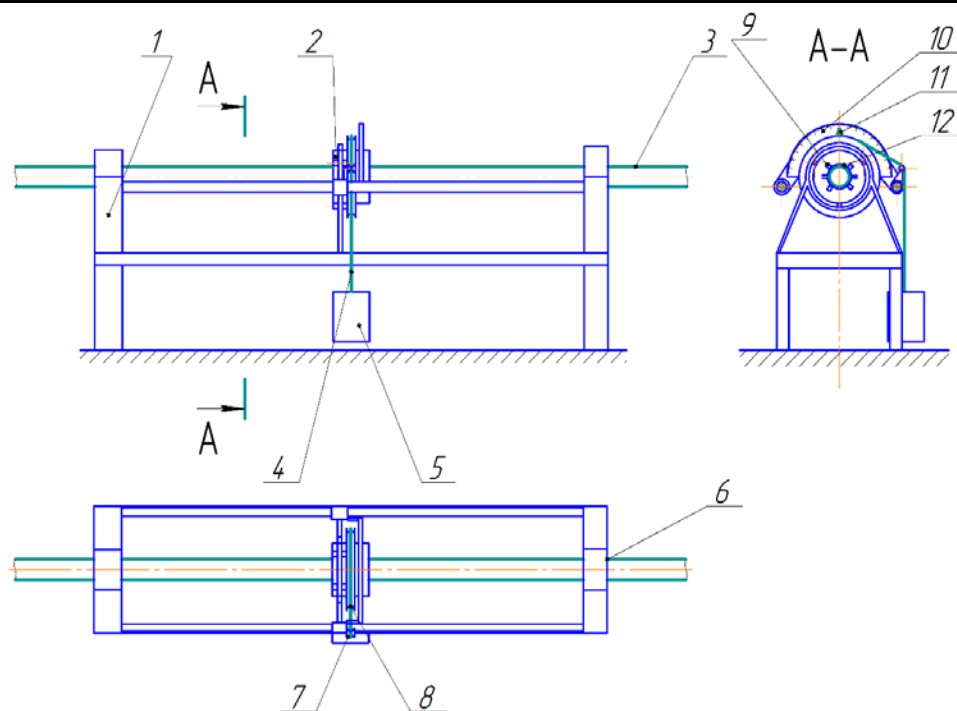

Рис. 1. Схема експериментальної установки для визначення кута закручування пожежних напірних рукавів

На рис. 2 наведено фотографії експериментальної установки під час проведення досліджень.

Рис. 2. Фотографії проведення досліджень кута закручування НПР

Оскільки в випробуваннях досліджувався вплив тільки двох факторів, то був поставлений експеримент типу 2^2 [15].

Для побудови полінома другого порядку використано метод, який запропоновано Г.Є. П. Боксом и К.Б. Вильсоном [16]. У роботі використано ротатбельний план другого порядку, так як він, на відміну від ортогонального, дозволяє передбачити значення функції відгуку з дисперсією [15].

Значення тиску в рукаві P варіювалося від 0,2 МПа – найменший тиск в НПР до 0,6 МПа – найбільший тиск.

Нижній рівень довжини дефекту становив $L_{\delta} = 0$ мм, що обумовлено необхідністю простежити зміну кута закручування на новому рукаві. Максимальна довжина дефекту – $L_{\delta} = 100$ мм.

Для проведення дослідження складено план повного двочинникового експерименту, рівні варіювання чинників якого наведено в табл. 1.

Табл. 1. Рівні варіювання чинників

Інтервал варіювання та рівень чинників	Тиск в рукаві	Довжина дефекту
	P , МПа	L_0 , мм
Нульовий рівень $x_i = 0$	0,4	50
Інтервал варіювання	0,2	50
Нижній рівень $x_i = -1$	0,2	0
Верхній рівень $x_i = +1$	0,6	100
Кодове позначення	x_1	x_2

У табл. 2 наведено план-матрицю і результати експериментальних досліджень.

Табл. 2. Результати дослідження ННР діаметром 51 мм з дефектом по основі

№ дослідю	Планування		Результат					
	x_1	x_2	y_1^0	y_2^0	y_3^0	y_4^0	y_5^0	$\bar{y}_0$
1	+1	+1	78	79	81	82	80	80
2	+1	-1	71	71	74	75	76	73,4
3	-1	+1	125	127	128	128	127	127
4	-1	-1	119	120	121	120	121	120,2
5	0	0	90	92	92	93	93	92
6	+1	0	78	77	77	75	75	76,4
7	-1	0	122	123	126	125	125	124,4
8	0	+1	108	110	111	111	110	110
9	0	-1	85	86	89	89	89	87,7

Обробка результатів дослідження проводилась за допомогою програми STATISTICA 10.0.

У результаті обробки результатів дослідження отримано рівняння регресії у кодованих значеннях чинників

$$y_{51}^0 = 95,16 - 23,63x_1 + 5,95x_2 + 3,67x_1^2 + 2,12x_2^2 - 0,05x_1x_2. \quad (1)$$

Для того, щоб отримати рівняння в натуральних значеннях чинників, використані рівняння (2-3):

$$x_1 = \frac{P - x_{10}}{\Delta x_1}; \quad (2)$$

$$x_2 = \frac{L_0 - x_{20}}{\Delta x_2}, \quad (3)$$

де x_{1_0} та x_{2_0} – значення відповідного чиннику на нульовому рівні (табл. 1), а Δx_1 та Δx_2 – їхні інтервали варіювання за тією ж таблицею.

В результаті розрахунків отримаємо рівняння

$$y_{51}^{\circ} = 91,75P^2 + 0,00085L_{\delta}^2 - 191,3P + 0,0362L_{\delta} - 0,005P L_{\delta} + 153,17. \quad (4)$$

За допомогою програмного пакету STATISTICA 10.0 побудовано поверхню відгуку залежності зміни кута закручування напірного пожежного рукава φ діаметром 51 мм від довжини дефекту L_{δ} та тиску в рукаві P .

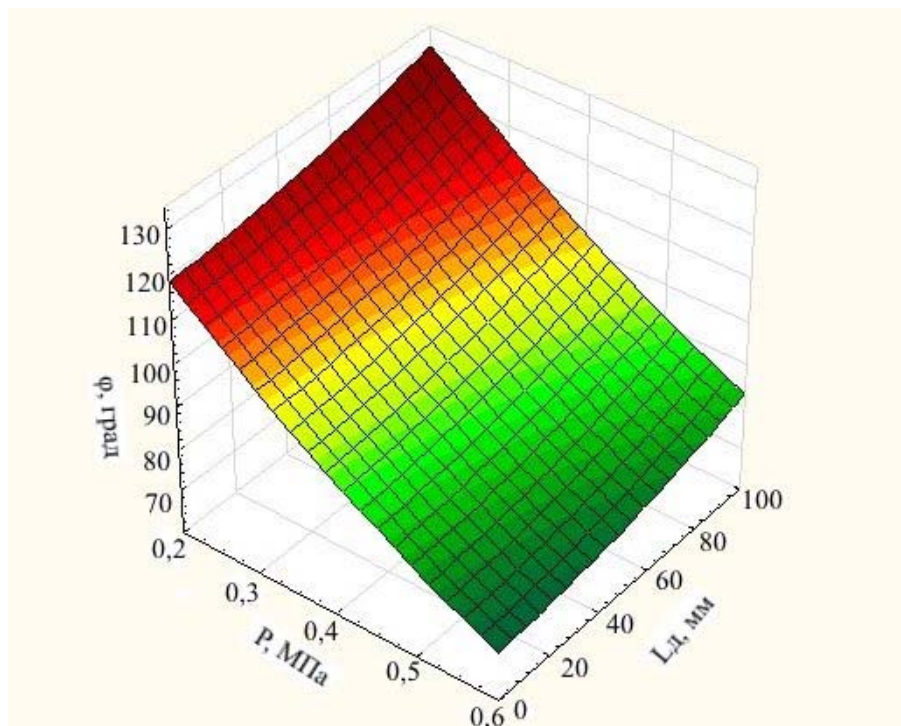

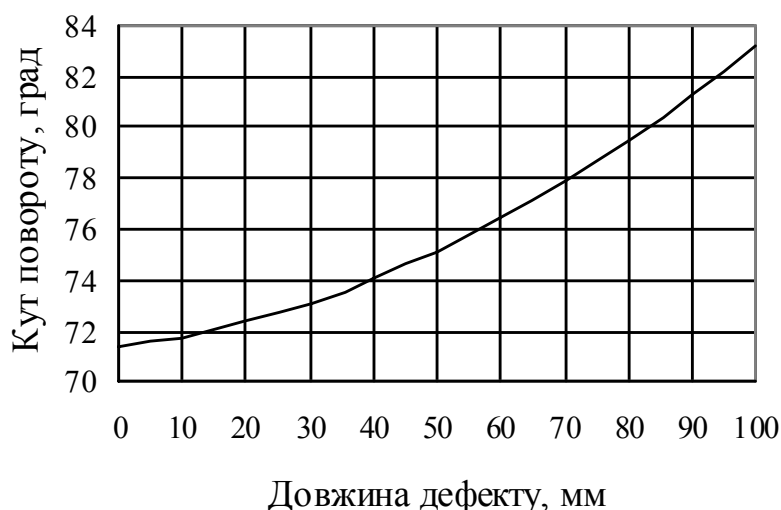
Рис. 3. Поверхня відгуку залежності (4)

Аналізуючи отриману поверхню відгуку залежності зміни кута закручування пожежного напірного рукава діаметром 51 мм від довжини дефекту та тиску в рукаві можна зробити висновок, що зміна кута закручування від названих параметрів має лінійний характер. При цьому можна бачити, що вплив довжини дефекту на кут закручування у запропонованому діапазоні не перевищує 10° .

Можна також зробити висновок, що для всіх значень тиску зміна кута закручування від довжини дефекту має однаковий характер, тому для практичного застосування доцільно використовувати для дослідження рукавів тиск $P=0,6$ МПа, який можна вільно отримати за будь-яких умов. Ураховуючи це, можна записати

$$\varphi = 71,42 + 0,000848L_{\delta}^2 + 0,0332L_{\delta}. \quad (5)$$

Залежність кута повороту від довжини дефекту при постійному тиску $P=0,6$ МПа, яка визначена рівнянням 5, наведена на рис. 4.

Рис. 4. Експериментальна залежність кута закручування рукава Ø 51 мм від довжини дефекту по основі

Висновки. У роботі наведено результати експериментальних досліджень з визначення кута закручування напірних пожежних рукавів з дефектом у вигляді повздовжнього розрізу. Визначено, що зміна тиску в НІР не впливає на характер зміни кута закручування рукава в залежності від довжини дефекту. В результаті досліджень отримано рівняння (5), яке можна використовувати у подальших дослідженнях та при розробці методики випробування пожежних напірних рукавів для визначення довжини дефекту.

ЛІТЕРАТУРА

1. Пожежна техніка. Рукава пожежні напірні. Загальні технічні умови. ДСТУ 3810-98. [Чинний від 2005-05-01]. – К.: Держспоживстандарт України, 1998. – XII, 32 с. – (Національний стандарт України).
2. Безбородько М.Д. Пожарная техника [Електронний ресурс]: Учебник / Под. ред. М.Д. Безбородько. – 2-е изд. перераб. и дополн. – М.: ВНИИПО МВД СССР, 1989. – 336 с.: ил. – 95 к. – Режим доступа: http://univer.nuczu.edu.ua/e-books/book_158/index.html.
3. Иванов Е.Н. Противопожарное водоснабжение / Е.Н. Иванов. – М., 1986. – 315с.
4. Качалов А.А. Противопожарное водоснабжение / А.А. Качалов, Ю.П. Воротынцев, А.В. Власов – М., 1985. – 286 с.
5. Щербина Я.Я. Основы противопожарной техники / Я.Я. Щербина. – Киев, 1977. – 234 с.
6. Бидерман В.Л. Механика тонкостенных конструкций. Статика / В.Л. Бидерман. – М. «Машиностроение», 1977. – 488 с.
7. Светлицкий В.А. Механика трубопроводов и шлангов В.А. Светлицкий. – М.: Машиностроение, 1982. – 280 с.
8. Моторин Л.В. Математическая модель для прочностного расчета напорных пожарных рукавов при гидравлическом воздействии / Л.В. Моторин, О.С. Степанов, Е.В. Братолобова // Изв. вузов. Технология текст. пром-сти. 2010. – №8. – С. 103-109.

9. Моторин Л.В. Упрощенная математическая модель для прочностного расчета напорных пожарных рукавов при гидравлическом воздействии / Л.В. Моторин, О.С. Степанов, Е.В. Братолобова // Изв. вузов. Технология текст. пром-сти. – 2011. – №1. – С. 126-133.

10. Визначення дисипативних властивостей напірного пожежного рукава / Ларін О.М., Чернобай Г.О., Коханенко Г.О., Назаренко С.Ю. // Проблеми пожежної безпеки: збірник наукових праць. – Харків: НУЦЗУ, 2014. – № 36. – С. 141-149. – Режим доступу: http://nuczu.edu.ua/sciencearchive/ProblemsOfFireSafety/vol36/Ppb_2014_36_25.pdf.

11. Ларін О.М. Визначення поздовжньої жорсткості рукавів з внутрішнім діаметром 51мм, якими оснащуються пожежні потяги / О.М. Ларін, Г.О. Чернобай, С.Ю. Назаренко // Збірник наукових праць ДонІЗТ. – Донецьк, 2014. – № 37. – С. 151-156. – Режим доступу: http://nuczu.edu.ua/sciencearchive/ProblemsOfFireSafety/vol37/Ppb_2015_37_26.pdf.

12. Ларин А.Н. Определение поперечной жёсткости пожарных рукавов диаметром 51 мм / Ларин А.Н., Чернобай Г.О., Назаренко С.Ю., Коханенко В.Б. // Чрезвычайные ситуации: Образование и наука: международ. науч.-практ. журнал. – Гомель, ГИИ МЧС Республики Беларусь, 2016, ТОМ 11, № 1. – С. 22-26.

13. Пат. 108407 Україна, МПК (2016.01) F15B 19/00. Спосіб випробування пожежних напірних рукавів / Ларін О.М., Виноградов С.А., Назаренко С.Ю., Чернобай Г.О., Васильев С.В., Ларін О.О., Калиновський А.Я.; заявник та патентовласник Національний університет цивільного захисту України. – № и 2016 01226, заяв. 12.02.2016; опубл. 11.07.2016, бюл. № 13.

14. Larin A.N. Definition of elastic properties of fire hoses of type "T" with a diameter of 51 mm under torsion / Larin A.N., Chernobay G.A., Nazarenko S.Y., Lipovoy V.A. // Wschodnioeuropejskie Czasopismo Naukowe. – Warszawa, Polska, №8 2016 część 7. – P. 90-94.

15. Винарский М.С. Планирование эксперимента в технологических исследованиях / М.С. Винарский, М.В. Лурье. – К.: Техника, 1975. – 168 с.

16. Vox G.E.V. On the Experimental Attainment of Optimum Conditions / G.E.O. Vox, K.V. Wilson // Journal of the Royal Statistical Society. – Series B. – 1951, 13, №1. – P. 1-45.

Отримано редколегією 12.03.2017

С.Ю. Назаренко, Г.А. Чернобай, А.Н. Ларин, С.А. Виноградов

Экспериментальное определение угла закручивания напорных пожарных рукавов, имеющей дефект

Рассматривается методика и результаты экспериментальных исследований зависимости угла закручивания от давления и длины дефекта в напорном пожарном рукаве.

Ключевые слова: рукав, напорный пожарный рукав, рабочее давление, испытания, угол закручивания, дефект.

S. Nazarenko, G. Chernobay, A. Larin, S. Vinogradov

Experimental definition of a corner of a twisting of pressure head fire hoses, faulty

The technique and results of pilot studies of dependence of a corner of a twisting from pressure and length of defect in a pressure fire hose is considered.

Keywords: pressure fire hose, working pressure, tests, twisting corner, defect.